

sko enoto, oddelkom, odsekom, delovnim poljem in parcelno številko.

Šifrant vrst sečenj sestavi gozdnogospodarska organizacija za gozdnogospodarsko območje, a mora biti usklajen z republiškim. Prvo mesto šifre pomeni skupina vrst sečnje, ki je enotna za vso Slovenijo, drugo mesto (1-9) pa oblikuje gozdno gospodarstvo za lastne potrebe. Kadar skupine vrst sečnje niso razdeljene, je na drugem mestu vrednost 0.

Republiški šifrant vzroka za odkazilo je tako razčlenjen, da je uporaben za vsa gozdnogospodarska območja v Sloveniji.

Pri popisu drevesnih vrst je republiški šifrant za praktično uporabo preveč podroben, saj v praksi (različno po območjih) uvrščamo najrazličnejše drevesne vrste med ostale iglavce in ostale trde in mehke listavce. To bi bilo treba uskladiti skupaj z vpeljavo enotnega obrazca. Prav tako bo pred uporabo enotnega obrazca treba proučiti, ali delitev prsnega premera odkazanega drevoja na debelinske stopnje od 3 do 16 zadostuje za vsa gozdnogospodarska območja.

Le s popolno uskladitvijo navedenih vrst podatkov bo enotni obrazec dobil pravo vsebino.

5. SKLEP

Za računalniško obravnavo podatkov v gozdnih gospodarstvih Slovenije uporab-

ljamo dokaj enotno strojno in sistemsko programsko opremo. Pri uporabi računalniških rešitev pa je stanje slabše, saj vsako gozdno gospodarstvo za svoje potrebe samo rešuje te naloge. Kljub temu pa imamo vrsto računalniških rešitev, ki jih uporablja več gozdnih gospodarstev. To so programi za osnovna sredstva, glavne knjige, obračun OD, urejanje gozdov, izračun norm in tudi za evidenco odkazila in poseka. Vendar pa nimamo izdelanega enotnega načrta informacijskega sistema, ki bi omogočil splošno skupno uporabo računalniških rešitev. To nalogo je leta 1986 prevzel Inštitut za gozdno in lesno gospodarstvo Slovenije, vendar je zaradi nezanimanja operative še ni mogel opraviti.

Da bi kljub temu dosegli večjo enotnost, smo se na odboru za računalništvo jeseni leta 1987 odločili, da bomo pripravili enoten obrazec za evidenco odkazila, ki je za enotnost informacij v panogi temeljnega pomena. Tako bi v izhodišču poenotili eno izmed temeljnih zbirk podatkov za potrebe gozdnih gospodarstev in panoge, kar bi bil pomemben prispevek k poenotenju računalniških rešitev v gozdarstvu in k povečanju in učinkovitosti računalniškega obravnavanja podatkov.

VIRI

Obrazci odkazila gozdnih gospodarstev Slovenije.

Oxf.: 902(497.11)

Pomen gozdov pri delu majdanpeških rudnikov

Ilija MIHAJLOVIĆ*

1. UVOD

Prvi načrti gospodarskega razvoja Srbije po njeni osvoboditvi izpod Turkov so bili zasnovani na povezovanju industrije z rudarstvom. Razvoj rudarstva v Srbiji se je začel (1835) na pobudo kneza Miloša, ven-

dar po priporočilih barona Herdera, takratnega velikega strokovnjaka saksonskega rudarstva. V oddelku za industrijo so najprej (1835) odpri delovno mesto rudarskega referenta; nekaj let pozneje (1847) so izdali odlok o začetku rudarskih raziskovanj, i. 1848 pa ustanovili rudarski oddelek pri Ministrstvu financ. Ugotovljeno je bilo, da je majdanpeško območje zelo bogato z

* dr. I. M., 11000 Beograd, Ustanička 135/IV-22, YU

železovo in bakrovo rudo. Leta 1849 so se začela prva dela: zidali so topilnice žeteza, ogljarnico, pomožne zgradbe (barake in dr.), upravne in stanovanjske zgradbe za delavce in uslužbenca ipd. Majdanpeški rudniki so bili v času njihovega odpiranja brez poti, povsod so se razprostirali obširni gozdovi. Pot Neresnica-Majdanpek-Donji Milanovac so začeli graditi l. 1836; grajen je s kulukom – krčenjem gozda. Naselja so bila maloštevilna in eno od drugega zelo oddaljena. Odpiranje rudnika je zahtevalo poleg zidanja potrebnih objektov tudi zaposlitev velikega števila tuje delovne sile iz Nemčije, Avstrije, Češke, Madžarske, Bolgarije. Delavci so prišli tudi z družinami. To je zahtevalo, da so poleg stanovanj zgradili cerkev, šolo, gostilno, trgovino idr. V začetku so pripeljali okrog 300 rudarjev in okoli 200 gozdnih delavcev sekačev in tesačev, delavcev za žaganje desk in lat (ker se je žaganje opravljalo ročno v gozdu ali na žagi, imenovani tester-džinica-strugara¹), ogljarje, voznike in druge gozdne delavce. S kopanjem rude so začeli l. 1850 v Majdanpeku, Rudni glavi, Porečki reki, Debelem Lugu, Kučajni in Melnicah.

2. ORGANIZACIJA GOZDARSTVA

Upravo rudnika je sestavljalo 12 uslužbenecv, med njimi upravnik rudnika, inženir-raziskovalec, nadzornik zgradb, zdravnik, ekonom, blagajnik idr. ter nadzorništvo gozdov.

Naloga tega nadzorništva je bila skrbeti za celotno gozdarstvo, to je za dobavo drv, oglja, jamskega, tesanega in drugega gradbenega lesa rudniku ter za gradnjo in vzdrževanje poti.

»Nadzornik gozdov seka drva, žge oglje ter izdaja drugim strankam material, zapiše njegovo vrednost in prejema kupnino.«

Za nadzornika gozdov je predviden urad-

Pojasnila prevajalca:

¹ Naš jezik za ta pojem nima ustrezne besede. Za žage na vodni oz. parni ali električni pogon uporabljajo v srbsko-hrvaškem jezikovnem področju izraza »strugara« oz. »pilana«. Tudi pri nas bi lahko uvedli za enostavna lesena poslopja (ute), v katerih se z »gruštarnico« žaga oblovina, temu ustrezen izraz »gruštarnica«, čeprav so bile te žage večinoma le sezonske.

nik s strokovno gozdarsko izobrazbo. Kot pomoč mu je bilo najprej dodeljenih 5–7 čuvajev (pandurjev), pozneje podgozdar in predelavec (manipulanti). Gozdarski nadzornik je imel letno plačo 400 tolarjev, podgozdar 180, predelavec 120, stražarji pa po 96 tolarjev.

Pomembnost gozdnega nadzornika je mogoče videti iz primerjave njegove plače s plačo drugih nameščencev. Tako je imel upravitelj rudnika 600 tolarjev letne plače, inženir-raziskovalec 400, nadzornik zgradb 400, zdravnik 400 tolarjev. Vsi nameščenci so poleg plače dobivali dodatek v kurjavi, hrani za konja, denarno nadomestilo za vzdrževanje konja in voza, uživanje stanovanja in vrta. Tujim delavcev so bila poleg plače dodeljena stanovanja, obdelovalna zemlja, vrtovi in živina. Vrednost dodatka je za gozdnega nadzornika znašala 12,5 tolarja.

Vsi rudarski nameščenci in vsi delavci (kopači, ogljarji, topilničarji, idr.) so bili tujci.

Prvi gozdarski nadzornik »uradnik teoretično-praktično usposobljen gozdarski upravitelj« je bil Edvard Scheider (Nemec), ki je v Majdanpeku delal kratek čas. Po njem se je najdlje zadržal (1850–1856) Josif Viktorović, Poljak (rojstno ime Viktor Drozdovski). Sledili so: Hugo Winkler – gozdni upravitelj, Dragutin Kralovec-Josić, Miroslav Jandrić (Kralovec in Jandrić sta bila nekdanja šefa okrožne gozdne uprave v Brzi Palanki); bila pa so tudi obdobja, ko uprava rudnika ni imela niti enega gozdarja.

3. IZKORIŠČANJE GOZDOV

Majdanpeško območje je bilo v začetku rudarjenja popolnoma obraslo z obsežnimi in gostimi gozdovi. O njih so pisali med drugimi: Pirh (1829), pozneje pa rudarski strokovnjaki Herder (1835) in Žerner (1857). Pirh je na primer na svojem potovanju od Poreča² prek Liškovca do Majdanpeka videl »velike in goste hrastove in bukove gozdove« in Herder »da oni lahko dajejo kurjavo za topilnice, četudi bi se te povečale petkratno«. Žerner je predvidel ob načrtovanju nadaljnjega dela majdanpeških rudnikov med drugim, da »na površini od okoli 120.000 »lancev«³ gozdov, na

bila drevesa pred sečno strokovno odkazana. Tudi navodila Gozdarskega nadzorništva pri upravi rudnika o tem strokovnem delu niso ničesar predvidevala. Izбирala so se predvsem tista drevesa, ki so ustrezala potrebam rudnika za izdelavo posameznih sortimentov. Iz plačilnih spisov delavcev je razvidno, da so za izdelavo lesnega oglja sekali bukova drevesa, za drva pa gradnova; za izdelavo desk, lat, šinder in skodelj so sekali gradnova drevesa, ki so morala biti ravna, brez grč in zdrava; tudi jamski les, vretena, tramove, sodarski les so pripravljali iz gradnovega lesa.

Šele s predajo rudnika v izkoriščanje zasebnim družbam, posebno po izidu zakona o gozdovih (1891) ter osnovanju okrožnih gozdnih uprav (1900), pod katere pristojnost so prišli tudi gozdovi, ki jih je izkoriščal rudnik, so odkazovanje drevja za posek opravljali gozdarski strokovnjaki, ki jih je poslalo na zahtevo rudnika resorsko ministrstvo. Tako je po nekem dokumentu podgozdar Dušan Popović odkazal 1904. leta v februarju 18.000 sežnjev lesa za oglje, 1640 sežnjev za kurjavo parnih kotlov, 14.000 sežnjev za praženje rude (računajoč pri tem seženj po 4 prostorne metre), 6000 podpornikov, 5000 pragov in 25.000 gredic. (Arhiv Srbije, Š. F. XXII, 14/964; Š. br. 4464). V istem arhivskem dokumentu je navedeno, da je podgozdar Čebinač v istem času odkazal 10.600 dreves za potrebe majdanpeškega rudnika.

4. POSLOVNI PROBLEMI RUDNIKA

Po mišljenju mnogih takratnih strokovnjakov so imeli majdanpeški rudniki bogato železovo in bakrovo rudo, obsežne gozdove, vodno moč, in čeprav so v izgradnjo vložili velika materialna in finančna sredstva, niso dali pričakovanih rezultatov. Navajamo neke probleme v tej zvezi, ki so navedeni v poročilu Ministrstva financ Skupščini z dne 27. junija 1857. leta, RNO 1080 in v drugih virih. Iz njih se vidi, da majdanpeški rudniki niso imeli nikoli zadostno število delavcev niti dovolj dobrih delavcev. Če bi imeli dovolj dobrih delavcev, predvsem ogljarjev, ne bi zaradi pomanjkanja oglja prenehale obratovati topilnice železa in bakra ter drobilec-kladivo; če bi

imeli dovolj tesarjev ne bi nikdar primanjkovalo potrebnega gradbenega lesa kot npr. valjkov, zapornic itd., na katere so morali čakati po nekaj mesecev ali celo vse leto. Pomanjkanje tesarjev in ogljarjev je bilo veliko. S tem delom so se ukvarjali predvsem Bolgari.

Iz navedenih poročil se zaključuje, da je oglje imelo v proizvodnji zelo pomembno, celo odločujočo vlogo. Upravitelj topilnice železa gospod Barton je sporočal, da ne ve, na katero delo naj razporedi strokove delavce (topilničarje), če se mu ne dobavi oglje za delo visoke peči. Tudi vsi drugi upravitelji so tožili zaradi pomanjkanja oglja. K tem glavnim delovnim problemom majdanpeških rudnikov je omeniti še, da so imeli uslužbenci in drugi zaposleni svoje delo za breme »na katerega gledajo samo, kako bi si ga olajšali, po možnosti pa se mu celo izognili«.

Žerner je predlagal med drugim, »da bi dela pri žganju oglja in izdelavi sortimentov zaupali samo Srbom in bi pri tem delu uporabili po potrebi mobilizirane mladeniče, ki bi v kratkem dobili potrebne izkušnje in na ta način dali domovini svoj delež, ki ga je dolžan dati vsak državljan za razvoj njenega bogastva, tako kot zdaj za neodvisnost«. Tudi predlogi drugih strokovnjakov in ukrepi uprave rudnika niso pomagali ozdraviti in normalizirati dela majdanpeških rudnikov. Ti so bili leta 1858 ukinjeni (kot državna ustanova) in v naslednjih letih dani v zakup tujim družbam, skupaj z gozdovi, v smislu Rudarskega zakona iz l. 1866. (V tem zakonu je med drugim predvideno: »če se na istem območju nahajajo vladni ali državni gozdovi, se ti po potrebi odstopijo v uporabo podjetju brez vsake odškodnine«).

5. SKLEP

Opisali smo jasen primer pomembnosti gozdov za razvoj rudarstva v Srbiji po njeni osvoboditvi izpod turškega jarma. Pa ne samo rudarstva. Gozdovi so pripomogli k splošnemu socialnemu, gospodarskemu in kulturnemu razvoju Srbije v tistem času. V primeru Majdanpeka je bilo to še posebno izrazito. Vse je slonelo na lesu in gozdu. Današnje stanje majdanpeških gozdov je

posledica eksploatacije zakupnikov majdanpeških rudnikov, ki so gozdove eksploataciji na podoben način kot rudo.

Ministrstvo financ je poročalo Skupščini da »Bolgari strašno pustošijo gozdove pri svojem delu«. Jandrić, šef okrožne gozdne uprave v Brzi Palanki (pod katero so spadali takrat majdanpeški gozdovi), je poročal ministrstvu narodnega gospodarstva o delu zakupnika majdanpeških rudnikov v »svojih« gozdovih za dobo 1889–1899 leta in navedel, »da se je osebno prepričal, da sečnjo opravljajo na škodo prihodnosti državnih gozdov... da je gospodarjenje z majdanpeškimi gozdovi nestrokovno in laično in da (zakupnik) teži za tem, da izvleče čimveč koristi iz gozdov, ne misleč, kaj bo potem na tej izsekani površini...«. Posledice njihovega dela občutimo danes, občutili pa jih bodo tudi še znanjci.

Pripis prevajalca:

Pričujoče delo je tudi za nas poučno in zgodovinsko pomembno, ker so slovenski gozdovi doživljali podobno usodo ob nastajajoči železarski in steklarski industriji od 16. do 19. stoletja. Žage so prevzele vlogo porabnika tehničnega lesa šele potem, ko je koks zamenjal oglje, premog pa drva v bazični industriji.

Zanimiv je tudi podatek, da so morali pripeljati iz tujine okoli 200 gozdnih delavcev, med njimi tudi žagarje za ročno žaganje desk v novo zgrajenih »testerščinicah«.

Podanemu dopisu lahko postavimo ob rob 350 let starejši primer Idrijskega rudnika živega srebra, ki je obširno opisan v knjigi dr. Franja Kordiša »Idrijski gozdovi skozi stoletja«. Idrija 1986.

Prispevek je prevedel
in pojasnila dopisal
Franjo Sgerm, dipl. inž. gozd.

STROKOVNA SREČANJA

Oxf.: 907:12

Ugotovitve in priporočila udeležencev seminarja »Varstvo naravne in kulturne dediščine v gozdu in gozdarstvu«

8. in 9. decembra 1988 je VTOZD za gozdarstvo BF v sodelovanju z Zavodom SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine priredil na IGLG seminar z naslovom »Varstvo naravne in kulturne dediščine v gozdu in gozdarstvu«. Seminarja se je udeležilo okrog 115 gozdarjev in strokovnjakov s področja varstva obeh vrst dediščine. Sedemnajst referentov je predstavilo dvajset referatov, objavljenih v publikaciji Varstvo naravne in kulturne dediščine v gozdu in gozdarstvu. Udeleženci so obiskali tudi Zavod SR Slovenije za varstvo naravne in kulturne dediščine in Gozdarski oddelek TMS v Bistri. Zvečer prvega dne so bile organizirane še projekcije o Krakovskem gozdu, gozdnih železnicah v Bosni in Hercegovini ter o Gnezdovem izvleku.

V dveh plenarnih razpravah je sodelovalo 39 razpravljalcev. Za oblikovanje zaključkov seminarja so udeleženci soglasno ime-

novali delovno skupino v sestavi: Iva Mikl-Curk, Stane Peterlin, Dušan Robič, Anton Simonič, Peter Skoberne in Boštjan Anko, ki naj bi povzela glavne misli iz referatov in iz razprave. Ta skupina je pripravila naslednje zaključke:

Ideja varovanja naravne in kulturne dediščine v gozdarstvu ni tuja in ima v stroki že dolgo tradicijo. Glede na njen prihodnji razvoj so bili glavni cilji seminarja predvsem:

1. Utemeljiti zakonsko uvrstitev funkcije varovanja naravne in kulturne dediščine (v nadaljevanju dediščinskovarstvene funkcije) med kulturno pogojene funkcije gozda.

2. Izoblikovati izhodišča za vključevanje dediščinskovarstvene funkcije v gospodarjenje z gozdovi in gozdnato krajino.

3. Okrepiti in izboljšati tudi institucionalne oblike sodelovanja med dediščinskovarstveno in gozdarsko dejavnostjo.